

Yoga en de toekomstige wetenschap van bewustzijn

Ravi Ravindra

Ravi Ravindra is emeritus hoogleraar natuurkunde aan de Dalhousie University in Halifax, Nova Scotia. Hij is de auteur van een aantal boeken, waaronder *The Pilgrim Soul: A Path to Transcending World Religions*; *The Gospel of John in the Light of Indian Mysticism*; en recent, *The Bhagavad Gita: A Guide to Navigating the Battle of Life*. Dit artikel verscheen in *Quest*, winter 2020.

*Wie ben ik? Waar komt deze wijdverbreide kosmische flux vandaan?
Dit moeten de wijzen ijverig onderzoeken,
Binnenkort - nee, nu.*

Mahopanishad 4.21

Ben ik in de eerste plaats een lichaam dat, als reactie op toevallige materiële krachten en wetten, denkvermogen met zowel zelfbewustzijn als bewustzijn van andere mensen en dingen heeft geproduceerd? Of ben ik in essentie iets anders, afwisselend genoemd *geest, ziel, Zelf, Brahman, God, Boeddha-geest, de ware persoon*, iets dat zowel een lichaam als denkvermogen heeft aangenomen als een instrument voor handelen, liefde en vreugde in de wereld? Heeft het lichaam bewustzijn, of heeft bewustzijn het lichaam? Kan het lichaam bestaan zonder bewustzijn, en kan bewustzijn bestaan zonder lichaamsfuncties?

Het is duidelijk hoe yoga en andere spirituele disciplines deze vragen beantwoorden. Eén van de fundamentele stellingen in yoga is dat de ware kenner niet het verstand is. De echte kenner, *purusha*, de 'ware persoon', weet via het denken, niet door middel van het denkvermogen (zie Ravindra, *Yoga*). Zoals William Blake schreef: *Ik zie het niet met de ogen maar via de ogen*.

Het gaat om een hiërarchie van niveaus van zijn, en daarmee van bewustzijn binnen een persoon, maar ook om de aard, het wezen van die persoon. Daarom ziet iedere spirituele traditie *Wie ben ik?* als de fundamentele menselijke vraag. Zoals een hedendaagse zenmeester in Korea, Chulwoong Sunim, zei tegen mij: *'Wie ben ik?' is de meest essentiële en veelomvattende koan*.

Dit is ook een fundamentele vraag over de aard van de kosmos, want daar staan we niet los van. We kunnen ook niet zeker zijn van de aard en geldigheid van wat we weten over de kosmos zonder enige duidelijkheid over wat in ons weet en hoe het weet. De psalmist vraagt: *Als ik uw hemel zie, het werk van uw vingers, de maan en*

de sterren die u hebt gemaakt; wat is dan de sterveling dat u aan hem denkt? (Psalm 8:3-4).

De antwoorden van de hedendaagse wetenschap liggen aan de andere kant. Eén heuristisch principe in het bijzonder staat haaks op kennis van een radicaal ander en hoger kennisniveau. Dit concept wordt in de astronomie en kosmologie het Copernicaanse principe genoemd: het is het principe van gelijkvormigheid in de geologie en biologie. Het een heeft te maken met ruimte en het andere met tijd. Volgens het eerste is het universum een homogeen en isotroop geheel: dezelfde natuurkundige wetten werken overal. Het andere principe zegt in wezen dat dezelfde wetten en krachten die in het heden werken ook in het verleden hebben gewerkt.

Bijgevolg wordt aangenomen dat wetenschappelijke wetten universeel van toepassing zijn, in alle regionen van de ruimte en in alle tijden. Door deze stelling kunnen materialen en wetten op andere planeten en in andere sterrenstelsels in verleden en toekomst worden onderzocht op dezelfde manier als de wetten, materialen, en krachten die we nu op aarde kennen.

Geen van deze principes, hoe succesvol ze ook lijken vanuit een wetenschappelijk standpunt, heeft iets te zeggen over niveaus van bewustzijn (Ravindra, *Experience*). Maar zij hebben geleid tot een ontkenning van elk radicaal verschil, niet alleen op het gebied van ruimte en tijd, maar ook in termen van niveaus van zijn onder mensen. Ze sluiten ook op subtiële wijze uit dat men iets kan weten boven het niveau van het denken, door het uitsluiten van de analoge en symbolische denkwijzen volgens welke een volledig ontwikkeld persoon inwendig de verschillende niveaus van de externe kosmos zou kunnen spiegelen.

Een wetenschap van bewustzijn vereist getransformeerde wetenschappers

Toen antieke en middeleeuwse denkers in Europa, China en India in hun wetenschappen van alchemie, astronomie en kosmologie zeiden dat verschillende planeten verschillende vormen van materie en verschillende wetten hadden, bedoelden ze, tenminste gedeeltelijk, dat verschillende niveaus van zijn of bewustzijn aan verschillende wetten onderworpen zijn.

Vanuit dit perspectief kan een hoger bewustzijn niet worden begrepen in termen van, of door, een lager bewustzijn. De subtielere en hogere aspecten van de kosmos kunnen alleen begrepen worden door de subtielere en hogere niveaus in de mens. Ware kennis wordt verkregen door deelname van de kenner aan en versmelting met het object van studie, en de wetenschapper moet 'hoger' worden teneinde hogere dingen te begrijpen. Zoals de heilige Paulus zei: *Dingen van het denken kunnen door het denken worden begrepen; dingen van de geest door de geest*. De oude Indiase teksten zeggen dat iemand alleen door Brahman te worden Brahman kan kennen. De *Gandharva Tantra* zegt: *Niemand die zelf niet goddelijk is kan met succes goddelijkheid aanbidden*. Voor Parmenides en voor Plotinus zijn zijn en weten één en hetzelfde (Parmenides, Diels frag. 185; Plotinus, Enneaden, 6.9).

Dit heeft implicaties voor een toekomstige wetenschap van hoger bewustzijn die hoopt zich te kunnen verbinden met wat echt is. Zo'n wetenschap zou *esoterisch* moeten zijn, niet in de zin van een exclusief bezit van een bevoorrechte groep, maar sprekend over minder voor de hand liggende en subtielere kwaliteiten. Zo'n wetenschap zou zowel vereisen als assisteren bij de voorbereiding, integratie en afstemming van het lichaam, het denken en het hart van de wetenschappers, zodat ze in staat zouden zijn om deel te nemen aan de visie die wordt onthuld door hoger bewustzijn. In de treffende zin van Meister Eckhart, moet zo iemand verbonden en niet verward zijn. *Daar is het bewustzijn de drager van Waarheid en Gerechtigheid*, zegt Patanjali's *Yoga Soetra* (1,48-49; 2,15; 3,54).

Deze voorbereiding is nodig om het derde oog te openen, want de twee ogen die we kennen zijn niet geschikt voor de hogere visie. Het is pas het derde oog dat de verborgen zon kan zien, want, zoals Plotinus zegt: *Voor elk zien moet een oog worden meegebracht dat is aangepast aan wat gezien moet worden en er mee overeenkomt. Nooit heeft het oog de zon gezien, tenzij het eerst de zon gelijk is geworden, en nooit kan de ziel de Eerste Schoonheid zien, tenzij ze zelf schoon is* (Plotinus, *Enneaden*, 1.6.9).

De belangrijke les hier voor welke toekomstige wetenschap van het bewustzijn dan ook is het belang van kennis door overeenkomstigheid. We kunnen niet afgescheiden en afstandelijk blijven als we willen begrijpen. In plaats daarvan moeten we deel nemen en één zijn met wat we wensen te begrijpen. Aldus Meister Eckhart: *“Waarom herkent mijn oog de lucht, en waarom herkennen mijn voeten die niet? Omdat mijn oog meer verwant is aan hemel dan mijn voeten. Daarom moet mijn ziel goddelijk zijn wil zij God herkennen* (in Klostermaier, 533n.). Zo zegt ook Goethe:

*Als het oog niet gevoelig was voor de zon,
Kon het de zon niet waarnemen.
Als Gods eigen kracht niet binnenin ons lag,
Hoe kon het goddelijke ons betoveren?*

In het vrijwel universele traditionele idee van overeenkomst tussen het menselijke wezen en het heelal, de overeenkomst van microkosmos-macrokosmos, wordt gemakkelijk vergeten dat dit idee niet op ieder mens van toepassing is. Men zegt dat alleen de volledig ontwikkelde persoon (mahapurusha) de hele kosmos weerspiegelt. Zulke hoog ontwikkelde personen zijn zeer zeldzaam. Het idee van innerlijke niveaus van zijn (of van bewustzijn) staat absoluut centraal, net als de vraag 'Wat is een mens?' Het is moeilijk te geloven dat we concepten of instrumenten kunnen ontwikkelen vanuit lagere niveaus van bewustzijn zonder spirituele disciplines om het menselijk bewustzijn te transformeren.

Niettemin is er een alomtegenwoordige tegenzin om de noodzaak van een radicale transformatie te accepteren en om zich aan een spirituele discipline te onderwerpen. Zelfs wanneer het idee van transformatie enige aantrekkingskracht heeft, wenst men vaak getransformeerd te worden zonder te veranderen, zonder verzaking van wat men nu is, met een houding van 'Heer, red mij terwijl ik blijf zoals ik ben.'

Bovendien is het niet mogelijk om naar een hogere staat van bewustzijn te komen zonder in een hogere staat van *geweten* te raken. Het algemene wetenschappelijke vooroordeel neigt tot het bestuderen van verschillende niveaus van bewustzijn waarover vaak gesproken wordt in de Indiase tradities, en niet zozeer van verschillende niveaus van *geweten*, die meer in de bijbelse tradities worden uitgewerkt. Zonder begrip van niveaus van *geweten* is het moeilijk om Dantes *Goddelijke Komedie* te begrijpen. In veel talen, zoals Spaans, Frans en Sanskriet, is het woord voor *geweten* en *bewustzijn* hetzelfde. Dit feit alleen al zou ons moeten waarschuwen voor het mogelijk intieme verband tussen de twee. Het ontwaken van het *geweten* is de voelende voorbereiding voor een verhoging van het *bewustzijn*.

De toekomst was en is

Tijd heeft een andere zin en betekenis in verschillende bewustzijnstoestanden; een essentieel kenmerk van hoge bewustzijnsniveaus is een gevoel van tijdloosheid, of van gelijktijdigheid. De opmerkingen van Jezus Christus, *Het lam geslacht vanaf de grondlegging der wereld* (Openbaring 13:8), en *Eer Abraham was, ben ik* (Johannes 8:58) geeft de vrijheid van tijdsvolgorde aan die karakteristiek is voor hoge bewustzijnstoestanden. Dergelijke toestanden komen overeen met niveaus die 'eeuwig' zijn (wat niet hetzelfde is als 'eeuwigdurend': Ravindra en Murray). Volgens de *Yoga Sutra* (4:33) begint het idee van tijd als een volgorde als het bewustzijnsniveau uit zijn hoogste staat valt. Die hoogste staat, *kaivalya*, is er een van vrijheid, juist omdat men vrij is van de beperkingen van tijd.

Daarentegen bevinden alle wetenschappelijke metingen zich in het gebied van de tijd: anders zou men niet kunnen meten. Een wortelbetekenis van het sanskriet woord *maya* (meestal vertaald met *illusie*) is meten. Als het *Ware* is wat wordt waargenomen in de hoogste staat van bewustzijn, dan kan hetgeen dat gemeten kan worden onmogelijk echt zijn. Het *Ware* is onmetelijk, maar het kan worden geproefd, ervaren, genoten.

Als het gaat om het begrijpen van hoger bewustzijn hebben de openbaringen van de grote tradities niet alleen betrekking op het verleden. Natuurlijk, de teksten en mensen in die tradities stammen uit het verleden, maar hun belangrijkste aandachtspunt is het *Werkelijke*, *eeuwig* en *voor altijd*, niet in het verleden noch in de toekomst.

De universele eerste persoon

In onze pogingen om objectieve kennis te vinden (de grote aspiratie van de wetenschap, de yoga van het Westen), kunnen we de persoon niet elimineren. Wat in feite nodig is, is een verruiming van de persoonlijkheid, bevrijd van het louter persoonlijke en subjectieve, meer *alomvattend*. Om dit te begrijpen, moet men *allesomvattend* zijn, niet als een horizontale uitbreiding van steeds meer kennis, maar als een verticale transformatie, om deel te nemen aan de universele geest.

Om terug te komen op het openingsidee in dit artikel: hoewel het waar is dat wij mensen weten en denken, is de vraag *wat* of *wie* denkt. Tijdens een gesprek met J. Krishnamurti zei deze eenvoudig: *Weet u, meneer, het komt mij voor dat K helemaal niet denkt. Dat is vreemd. Hij kijkt alleen maar* (Ravindra, *Krishnamurti*, 77). Als K

een afkorting van Krishnamurti is, waar is Krishnamurti dan een afkorting van? Van de hele kosmos? Hij niet alleen, maar ieder van ons in potentie. Als dat zo is, ziet en weet men *via* het denken in plaats van *door middel van* het denken.

De yoga van het Oosten is gericht op de realisatie van de ‘universele eerste persoon’. Alleen een dergelijke persoon kan weten zonder tegenstelling en afscheiding, bevrijd van elke vorm van het verlangen om te controleren of te manipuleren. Dan houdt men van wat men weet.

Vertaling Marianne Plokker

Bronnen

Klostermaier, Klaus K. *A Survey of Hinduism*. 2d ed. Albany: State University of New York Press, 1994.

Ravindra, Ravi. ‘Experience and Experiment: A Critique of Modern Scientific Knowing.’ *Dalhousie Review* 55 (1975-76): 655-74. Reprinted as chapter 7 of Ravindra, ed., *Science and Spirit*. New York: Paragon House, 1991. *Krishnamurti: Two Birds on One Tree*. Wheaton: Quest, 1995. ‘Yoga: the Royal Path to Freedom’. In K. Sivaraman, ed., *Hindu Spirituality: Vedas through Vedanta*. New York: Crossroad, 1989, 177-91. Also included in Ravindra, *Yoga and the Teaching of Krishna*. Adyar: Theosophical Publishing House, 1997.

Ravindra, Ravi, and P. Murray. “Is the Eternal Everlasting?” *The Theosophist* 117 (1996): 140-46. Also included in Ravindra, *Yoga and the Teaching of Krishna*, Adyar: Theosophical Publishing House, 1997.

